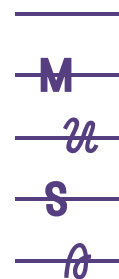

Muziek

Klankkleurenboog

Zaterdag
20 september
22.30 – 23.30 uur
Sint-Matthias-
kerk

Ruimte in klank, klank in de ruimte

Aanbid en mediteer op de lettergreep OM, het luid gezang, de utgitha. Van wezens is de aarde de essentie, van de aarde het water, van het water de gewassen, van de gewassen de mens, van de mens de spraak, van de spraak de hymne, van de hymne de melodie, van de melodie utgitha. Dit laatste, utgitha (OM), is de essentie der essenties, het hoogste, het uitnemendste.

Zo staat te lezen in de Chandogya Upanisad, een van de oudste Vedische geschriften, te dateren rond de achtste eeuw voor Christus. Bovenstaand citaat kan als volgt worden geïnterpreteerd: het alomtegenwoordig geluid OM is de 'oerklank' waar alles - aarde, water, gewassen, de mens, de spraak, de hymne - uit voortkomt en ook naar terugvloeit. Latere hindoes betrokken ook het universum bij dit systeem. Dit soort ideeën ontstond niet alleen in India maar in verschillende beschavingen wereldwijd, en dat is volkomen logisch. Feit is dat in elk geluid, dus ook in de menselijke stem, een spectrum van klankkleuren huist, geregeerd door dezelfde natuurkundige wetten. Reden genoeg voor denkers en doeners wereldwijd om dat wonder als een heiligdom te beschouwen en de klank als een spiritueel medium aan te wenden.

Zo beschouwd staan de stemkunstenaars van het in 2008 opgerichte Muom Overtone Singing Choir uit Barcelona in een oeroude traditie. Kennis over klankspectra van de menselijke stem halen ze uit diverse muziekculturen, van Siberië tot Tibet, van India tot Sardinië. Daarnaast zijn ze ook stevig geworteld in de beweging van westerse boventoonzang, waarvoor Karlheinz Stockhausen in 1968 met zijn iconische compositie *Stimmung* letterlijk de toon zette. In de daaropvolgende decennia zagen in het Westen diverse boventoonzangkoren het licht, waarbij de Amerikaan David Hykes met zijn groep Harmonic Choir een ware pioniersrol mag worden toebedeeld. Nog meer dan in de meeste boventoonzangkoren spelen de vocalisten van Muom met verschillende wetten en technieken van boventoonzang; vaak bevinden ze zich gelijktijdig in hetzelfde harmonisch universum, soms trekken de individuele zangers zich terug op hun eigen klankenplaneet waar hun unieke vocale kwaliteiten tot volle bloei kunnen komen. Gebruikmakend van diverse technieken laten ze hun stemmen brommen, fluisteren en fluiten en creëren ze samen stemmenweefsels vol geheimzinnige

harmonieën. Waar zij ook zingen, in de open lucht of in een sacrale binnenruimte, ontstaat een mysterieuze klankkleurenboog die resoneert in de ziel en tegelijk dienstdoet als een dak van klank om samen onder te schuilen. Daarmee voegt Muom zich in een millenniumoude gedachte, namelijk dat harmonische boventonen de elementen met elkaar verbinden en zodoende het evenwicht herstellen, zowel in de buitenwereld als de binnenwereld.

Theoretische fundamenteën

Voor wie dit alles te zweverig en hoogdravend vindt klinken is het nuttig om de wereld van de boventonen van wat meer historische en theoretische fundamenteën te voorzien, te beginnen in de antieke tijd. Of Pythagoras in de zesde eeuw voor Christus zijn kennis entte op die van de Indiase Veda's is voer voor speculatie, maar feit is dat hij, net als Indiase wijsgeren, de samenhang vermoedde tussen klank, natuur en kosmos. Verbindend element was voor hem het getal. Door middel van proeven met lengtes van snaren en fluiten en gewichten van klokken en aambeelden kwam hij tot het inzicht dat terugkerende wetmatigheden in getalsverhoudingen verbonden zijn met de zogeheten natuurintervallen: het octaaf, de kwint, de kwart en de terts. Diezelfde intervallen openbaren zich ook in boventoonzang waarbij de stem de genoemde intervallen 'filtert' uit de gezongen grondtoon. De getalsverhoudingen die Pythagoras ontdekte in zijn onderzoek naar toonafstanden, stemmingen en boventonen, projecteerde hij ook op de kosmologie, die hij beschouwde als een perfect geordend geheel. Iedere planeet, zo dacht hij, produceert met zijn baan rond de bewegingloze aarde een eigen toonhoogte. De toen vijf bekende planeten Mercurius, Venus, Mars, Jupiter, Saturnus, en ook de zon en maan brachten naar zijn idee samen een kosmische harmonie (de 'musica universalis') voort, een klank die niet door een gewone sterveling kan worden waargenomen, maar die altijd rondom ons is. Leerlingen van Pythagoras beweerden trouwens dat alleen hij wél deze kosmische harmonieën kon waarnemen, maar zelf heeft hij nooit deze samenklanken gedefinieerd.

De harmonie der sferen, hoe zou die klinken? De lijst van filosofen, mathematici en muziektheoretici die zich met die vraag hebben beziggehouden is lang. Sommigen koppelden planeten en hun baan aan natuurintervallen, anderen juist aan oplopende of aflopende toonreeksen, en volgens de theoreticus Johannes Kepler (rond 1600) had zelfs iedere planeet een eigen melodie. Daarbij levert een geocentrisch stelsel weer andere hypothesen op dan een heliocentrisch stelsel. Hoe je het wendt of keert: grote denkers als Pythagoras, Plato, Kircher en Kepler waren in de kern gegrepen door hetzelfde idee: de hemellichamen brengen eeuwigdurende samenklanken voort.

Plato, die als eerste de ideeën van Pythagoras op eigen wijze interpreteerde, sprak daarbij van nog iets anders, namelijk de relatie tussen makrokosmos (musica universalis) en mikrokosmos (musica humana). Beide stonden volgens hem met elkaar in verbinding, spiegelen elkaar en verklanken evenwicht, zowel in het universum als in de menselijke ziel. Dit idee, namelijk dat hoorbaar gemaakte kosmische muziek de balans in de mens kan herstellen, leidde ertoe dat muziek ook daadwerkelijk werd ingezet in de geneeskunst. Grote namen die zich hierin verdiepten waren onder anderen de Arabische filosofen Al Farabi en Avicenna en de twaalfde-eeuwse componist Hildegard van Bingen. Dezelfde holistische

gedachte dat alles wat rondom ons resoneert tegelijk ook in ons vibreert, kreeg later een vervolg onder humanisten zoals de Florentijnse arts Ficino, de Zwitser Paracelsus en de Brit Robbert Fludd. Allemaal onderschreven ze dat muziek het verband legt tussen mens en het universum, dat muziek de harmonie en balans herstelt, en daarmee een genezende werking heeft. Maar, zo stelden zij, daarvoor geldt wél als voorwaarde dat de natuurintervallen altijd dienen te worden gerespecteerd.

Tot zover de theorie. In de praktijk zetten de natuurintervallen inderdaad wereldwijd de toon: van sjamanistische keelzang in Siberië en fluitende herderszang in Mongolië tot de boventoonrijke klank van de tanpura die de grondtoon legt voor Noord-Indiase klassieke muziek, van de kleurschitteringen in de brommende mantra's van Tibetaanse monniken tot de troostende polyfonie van de Franco-Vlaamse meesters. In dit concert smeden de stemkunstenaren van Muom Singing al die culturen en tradities aaneen tot een kleurrijke en tijdloze ervaring, wortelend in millennia-oude tradities, opstijgend in hogere sferen. Dit heilige huis van klanken laat zich door niets en niemand omver trappen, simpelweg omdat de beginselen ervan niet voortkomen uit een vernuftige menselijke geest, maar uit de natuur zelf.

Saskia Törnqvist

Musica Sacra Maastricht is een coproductie van Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof en wordt mede mogelijk gemaakt door

Gemeente Maastricht

provincie limburg

Festivalleiding, fondsenwerving en hoofdredactie Erwin Roebroeks **Programmacommissie** Harrie van den Elsen (voorzitter), Sylvester Beelaert, Frauke Bernds, Erwin Roebroeks, Tamar Tarenskeen en Saskia Törnqvist **Vormgeving** Stefan Habets **Marketing en publiciteit** Paola Möllering, Karlijn Pauw en Hetty van Dongen **Productie** Raf Meijers **UITbalie** Vicky Bruijn en Susan Meisen **Technische coördinatie** Judith Bruijnzeels en Frank Wijnands **Expositiebegeleiding** Peter Snellens Facilitair Nandi Nijsten **Financiën** Jos Spauwen **Festivalbeeld** Natalie Albus student Vormgeving | Visuele Communicatie aan Maastricht Institute of Arts, Zuyd Hogeschool **Directeur-bestuurder** Brigitte van Eck **Raad van Toezicht** Klaartje Peters (voorzitter), Barbara de Heer, John Monseweije, Nouran Serag, Ingeborg Stijnen en Jeroen Trienes.

